

LA FORÇA MILITAR GIRONINA DURANT LA GUERRA DELS SEGADORS: L'ENVIAMENT DE DUES COMPANYIES EL 1649

MATEU GUITART I MOLINA

Resum

En l'article es mostra el procés que seguí la municipalitat gironina per constituir dues companyies d'infanteria el 1649 com a resposta a l'ofensiva espanyola. En l'anàlisi, ens centrarem més en la primera companyia, perquè podem comprovar l'eficàcia dels diferents incentius que s'aprovaren per accelerar el reclutament de soldats (prima per enrolar-s'hi i gratuïtat dels exàmens a la confraria o als Estudis Generals de Girona). Paradoxalment, tot i que en la segona unitat militar ja s'oferiren tots els incentius des del primer moment, l'escàs èxit obligà a buscar voluntaris a altres zones, especialment a Olot i el seu entorn. A part, també s'estudien aspectes com el cost econòmic de les companyies, el finançament, les desercions i els principals fets bèl·lics que van tenir lloc.

Paraules clau

Guerra dels Segadors, Juan de Garay, Girona, soldat, 1649, infanteria.

Abstract

The article shows the process followed by the municipality of Girona to raise two companies of infantry in 1649, in response to the Spanish offensive. In our analysis, we will focus more on the first company because we can check the effectiveness of the different incentives that were approved to accelerate the recruitment of soldiers (bonus to enlist and free examinations to the confraria or the General Studies of Girona). On the other hand, despite the fact that the second military unit had all the incentives from the very beginning, the lack of success made it necessary to look for soldiers in other areas, especially in Olot and its surroundings. In addition, aspects such as the economic cost of the companies, financing, desertions and the main war events that took place in the war will also be studied.

Key words

Reapers' War, Juan de Garay, Girona, soldier, 1649, infantry.

LA GUERRA DELS SEGADORS A FINALS DE LA DÈCADA DELS QUARANTA

La situació militar a Catalunya a principis de 1649 era força complexa, ja que no hi havia un clar dominador en el camp de batalla. Si bé els espanyols havien resistit els embats dels franco-catalans a Lleida (1646 i 1647), no pogueren evitar la pèrdua de Tortosa després d'un curt setge (1648). Tanmateix, la correlació de forces es desequilibrà des del moment en què la revolta nobiliària coneguda com a Fronda obligà la monarquia francesa a considerar el front català com a secundari. Conseqüentment, implicà deixar quasi sola la Generalitat enfront de la monarquia dels Habsburg espanyols. Tot i que la campanya de 1649 no fou decisiva, sí que aplanà el camí a les forces hispàniques perquè en un futur no massa llunyà poguessin, de nou, assetjar Barcelona i posar fi a la guerra.

Paradoxalment, les operacions militars començaren molt tard, a mitjan setembre, i es perllongaren prop de dos mesos. Això sí, la brevetat en el temps no impedí que la tenacitat del capità general de l'exèrcit hispà de Catalunya, Juan de Garay, sortint de Tarragona, arribés fins a Sitges i, posteriorment, derrotés els franco-catalans a Vilafranca del Penedès i a Montblanc. Finalment, retornà un altre cop a Tarragona, ja ben avançat el novembre, tot i que abans feu demolir les fortificacions que podien representar un obstacle en futures campanyes.¹

LA MOBILITZACIÓ DE LA PRIMERA COMPANYIA

Si bé a Girona ja trobem alguna notícia sobre les intencions de l'exèrcit hispà a finals d'agost, aquestes no es reiteraren fins a mitjan setembre. Llavors, els jurats gironins manifestaren que proporcionarien ajuda militar per defensar "la Ciutat de Barcelona o qualsevol vila o lloch de aquestas nostras costas, o, parts

¹ Per la Guerra dels Segadors, J. SANABRE: *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)*. Barcelona: Real Academia de la Buenas Letras de Barcelona. 1956. N. SALES: *Els segles de la decadència (segles XVI-XVIII)*. Barcelona: Edicions 62. 1989. F. X. HERNÁNDEZ: *Història militar de Catalunya. Vol III: La defensa de la Terra*. Barcelona: Rafael Dalmau, Editor. 2003. X. TORRES: *La Guerra dels Segadors*. Lleida/Vic: Pagès Editors-Eumo Editorial. 2006. R. CAMARERO: *La Guerra de Recuperación de Cataluña (1640-1652)*. San Sebastián de la Reyes: Editorial Actas. 2015. Per la Fronda: H. DRÉVILLON: *Les Rois Absolus (1629-1715)*. Paris: Benin. 2014, p. 194-203. Finalment, per la campanya de 1649: M. GÜELL: "Juan de Garay, capità general de l'exèrcit de Catalunya (1649-1650)", *Aplec de Treballs (Montblanc)*, 25, (2007), p. 59-80. Universidad de Sevilla (Fondo Antiguo): *Relazion de los felizes sucessos... Año de 1649*. Sevilla: Juan Gomez de Blas.

maritimes". Tanmateix, el primer pas perquè la municipalitat gironina mobilitzés una companyia de guerra era que el Consell General ho aprovés, ja que era l'únic organisme que tenia suficient competència. Un cop presa la decisió, de la resta d'afers solia ocupar-se'n la Junta de Guerra, possiblement perquè era una institució més àgil, pel reduït nombre d'integrants, i especialitzada.

En el nostre cas, el 19 de setembre de 1649 es reuní el Consell General per tractar sobre la imminència d'una potent ofensiva espanyola que podria arribar a assetjar Barcelona. La gravetat del tema obligà a traslladar l'assumpte immediatament a la Junta de Guerra, que actuà sense dissoldre el Consell General. Un cop la Junta decidí oferir el suport militar que calgués en el cas d'una invasió hispànica, el Consell reprengué la sessió i ratificà l'acord pres anteriorment. Ara bé, fins que no es reiterà novament la demanda d'ajuda militar per part de les autoritats catalanes, la municipalitat tan sols es limità a acordar que s'oferirien els mateixos sous que la companyia que es mobilitzà el 1646 en el transcurs del setge de Lleida.

Un cop aquesta arribà, sí que començaren veritablement els treballs per aixecar la companyia, puix que la primera decisió fou nomenar capità Onofre Lorens, un veterà de la campanya lleidatana.² Seguidament, també es nomenaren el cinter Josep Etxa com a alferes, i el sastre Pau Avinyó i el calderer Josep Badena, com a sergents. Tots ells eren gironins. El següent pas fou establir les condicions econòmiques i els possibles avantatges que oferien a les persones que es volguessin allistar com a soldats (vegeu Taula núm. 1).

Inicialment, s'havia establert que els soldats cobrarien 3 rals al dia, que era el salari establert el 1646, però aquest es millorà amb un ral més (que, en total, representaven 8 sous). Molt probablement, la causa d'aquest increment cal buscar-la en la forta competència que hi havia llavors a allistar soldats, perquè, durant aquest període, s'obriren sis processos de reclutament, dels quals, només dos foren organitzats per la municipalitat. A part del salari descrit, el capità rebé dues places mortes mentre que l'alferes, una.³

² En el Manual d'Acords, tant trobem escrit el cognom del capità Onofre com a "Lorens" o "Llorens". En aquest article usem "Lorens" perquè és el que es repeteix més.

³ AMGi (Arxiu Municipal de Girona). MA (Manual d'Acords). 1646. *Alia Adjunctio Belli*. 22 d'octubre, f. 256-258. 1649. *Concilium Generale*. 19 de setembre, f. 234v-238v. *Adjunctio Belli*. 26 de setembre, f. 244v. *Concilium Generale*. 29 de setembre, f. 245-249. *Adjunctio Belli*. 29 de setembre, f. 249-250. Per la direcció de la guerra per part de la municipalitat gironina: M. GUITART: *Guerra i fortificació a la Catalunya moderna: La plaça forta de Girona (1635-1720)*. Tesi doctoral (inèdita). UdG. 2022, p. 444-450.

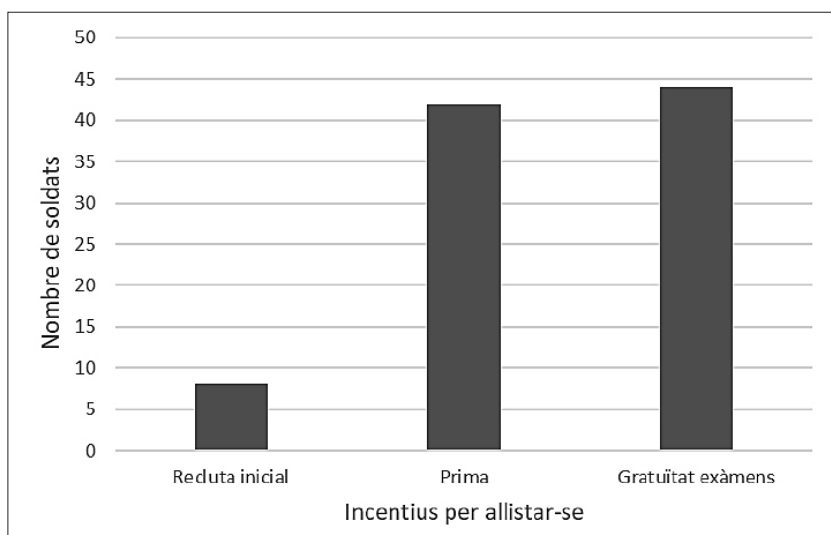
Graduació	Integrants	Sou (lliures)	Despesa mensual (lliures)
Capità	1	60	60
Alferes	1	40	40
Sergent	2	25	50
Caps d'esquadra	5	15	75
Soldats	89	12	1.068
Patge rodella	1	12	12
Patge bandera	1	12	12
Tambor	1	12	12
Pagador	1	40	40
TOTAL	102		1.369

Taula núm. 1. Salari i cost de la primera companyia. Font: Manual d'acords de 1649. Elaboració pròpia.

Per donar a conèixer que s'allistava una companyia, es penjava una bandera en una finestra de la casa de la municipalitat mentre que un tambor recorria Girona informant de les condicions per entrar-hi. Tanmateix, el ritme de l'allistament no fou l'esperat perquè a les nou del matí del 30 de setembre tan sols hi havia vuit voluntaris. La solució fou oferir un avantatge relativament sucós: 50 rals de prima d'enrolament (que, al canvi, eren 5 lliures), que contrasta amb les 30 que s'oferiren el 1646. Lògicament, els que ja estaven enquadrats en la companyia també reberen la gratificació. Seguidament, un tambor ho informà a tot Girona novament. Malgrat tot, dos dies més tard, sols hi havia cinquanta persones allistades, del tot insuficients segons els acords presos en els Consells Generals precedents perquè preveien la xifra de cent homes. Una nova Junta de Guerra acordà donar un altre al·licient: la gratuïtat dels exàmens de la confraria a què pertanyien o del grau dels Estudis Generals de Girona. El ritme d'allistament fou tan elevat que a mig matí del 4 d'octubre la companyia partí en direcció a Barcelona (vegeu Gràfica núm. 1).⁴

⁴ AMGi. MA. 1649. *Adjunctio Belli*. 30 de setembre, f. 250-250v. *Adjunctio Belli*. 2 d'octubre, f. 251v-252v. *Cridas*, f. 252-252v. *Adjunctio Belli*. 3 d'octubre, f. 253-254. J. BUSQUETS: *La Catalunya del Barroc vista des de Girona. La Crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*. Vol. II. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 1994, p. 241.

Malauradament, tot i disposar de la llista dels soldats que s'allistaren, no es registraren les dades amb el mateix rigor, ja que d'alguns d'ells són incompletes, com la manca de l'edat o de l'ofici que exercien. Amb tot, sí que disposem dels suficients elements per fer una anàlisi amb certa profunditat.

Gràfica núm. 1. Nombre de soldats allistats de la primera companyia en funció de l'incentiu. Font: Manual d'acords de 1649. Elaboració pròpia.

Començarem amb la mitjana d'edat que era de 21,2 anys, situant-se els extrems entre els 17 i els 36 anys. No tan sols ens interessa conèixer la procedència dels homes que s'allistaren, sinó comprovar si aquesta s'alterà en funció de l'incentiu (vegeu Taula núm. 2). En aquest punt, s'observa clarament que el gironí no estava gaire interessat a allistar-se, ja que tan sols hi hagué un voluntari en els primers dies. Ara bé, des del moment que les condicions econòmiques milloraren, amb la introducció de la prima d'enrolament, augmentà l'interès per servir en la companyia. Una situació similar veiem en els soldats procedents de la resta de Catalunya. Curiosament, l'incentiu que més motivà els homes de la vegueria de Girona no fou el purament econòmic, sinó la gratuïtat dels exàmens per accedir a la confraria. No obstant això, cal fer l'advertiment que els al·licients s'acumulaven i, en un sentit molt estricte, no necessàriament el darrer estímul era el que provocava que una persona s'incorporés en la companyia de guerra. Ara bé, la lògica ens fa pensar que si l'allistament s'accelerava després de l'aprovació d'un avantatge, aquest era el que ho motivava.

Procedència	Motius allistament		
	Recluta inicial	Prima	Gratuïtat exàmens
Girona	1	15	16
Vegueria de Girona	3	3	14
Catalunya	0	18	8
Monarquia hispànica	1	1	2
Monarquia francesa	2	3	2
Desconeguda	1	2	2
TOTAL	8	42	44

Taula núm. 2. Procedència dels soldats de la primera companyia. Font: Manual d'acords de 1649. Elaboració pròpia.

Si la gratuïtat dels exàmens en les confraries o en els Estudis Generals de Girona, era prou atractiva, ens interessa conèixer quins eren els oficis dels soldats que s'allistaren per aquest motiu. A grans trets, el 50% dels enrolats eren ferrers, sabaters, argenters, blanquers i corders.⁵ Tan sols afegir, respecte a la primera companyia, un petit matís: el 30 de setembre foren empresonats catorze homes acusats de viure “*ossiosament cuydant mes de assistir en los triquets y tavernas y en las casas de vici que de treballar ni cuyden de llurs Cases y algunes de ellas donant molt mal exemple y vivint sols del que en lo joch malament guanyan tots los quals en la p[rese]nt ocasio en ques te tanta necessitat de que totom acuda a servir axi per lo que toca al Servey de sa Mag[esta]t (Deu lo quart) com a nostra propia defensa, no sols no cumplen ab sa obligacio, pero encara son causa que ab llur mal exemple sen aparten molts*”.

Tanmateix, la realitat en fou una altra, perquè tan sols trobem quatre d'ells enquadrats en les companyies (tres a la primera i un a la segona). Desconeixem els motius perquè no obligaren allistar els altres deu homes, ja que tampoc foren mobilitzats el 1651. En canvi, dels quatre que s'allistaren, voluntàriament o per força, dos d'ells ho feren quan s'incorporà el darrer incentiu (el 2 d'octubre), el de la gratuïtat dels exàmens, mentre que tan

⁵ AMGi. MA. 1649. Aranzel y llista dels Soldats qui voluntariament han assentada plassa de baix la bandera de la Ciutat de Gerona... 4 d'octubre, f. 257-262v.

sols un ho feu l'endemà de ser empresonat. Àdhuc, tal com ja s'ha anotat, un d'ells s'enrolà en la segona companyia, el 12 d'octubre, i no fou dels primers, puix que abans ja s'havien incorporat 37 homes. En tot cas, desconeixem quant de temps romangueren a la presó.⁶

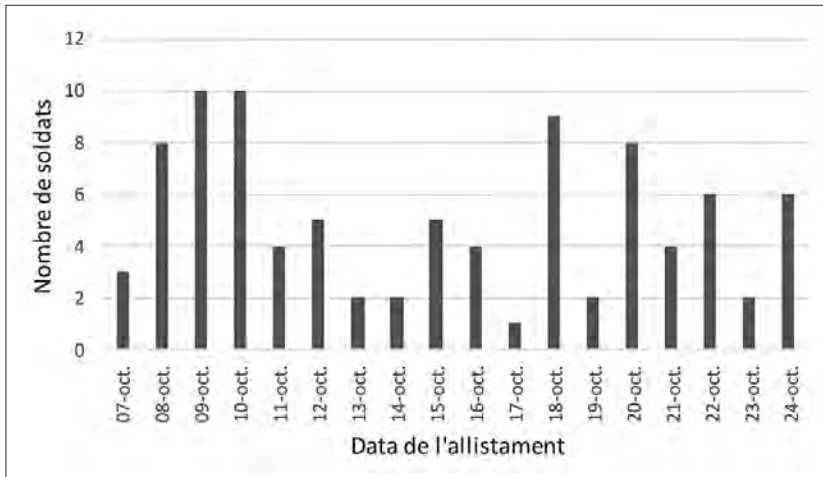
LA MOBILITZACIÓ DE LA SEGONA COMPANYIA

La mobilització de la segona companyia s'inicià tan bon punt la primera sortí cap a Igualada, però, sorprenentment, no seguí el patró de l'anterior. *A priori* semblava que si des de l'inici es comptava amb tots els incentius que s'havien establert en la primera companyia, l'interès per enrolar-se seria elevat, però la realitat en fou una altra. En els primers dies, el ritme de reclutament fou baix, encara que prou animat per suposar que dintre d'un termini raonable es tindria la unitat llesta per sortir. Això no obstant, a partir de la cinquena jornada, la incorporació de nous efectius s'enfonsà estrepitosament. Des de llavors, i durant set dies, l'allistament de soldats romangué en xifres relativament modestes fins que a partir del 18 d'octubre l'atonía desaparegué en accelerar-se un altre cop la demanda per servir en la segona companyia gironina (vegeu Gràfica núm. 2).⁷

Una de les mesures que prengué la municipalitat gironina per accelerar la sortida de la companyia, fou la d'enviar l'alferes i un sergent a Olot per reclutar persones d'allí. Si en la primera companyia hi havia cinc membres que procedien d'aquell entorn, o de poblacions pròximes, la xifra es duplicà en la segona, ja que en trobem onze, entre els quals un sergent. Les dificultats amb què es topà la municipalitat gironina s'expliquen per si soles quan comparem la procedència dels soldats entre les dues companyies. Mentre que en la primera els gironins representaven quasi el 35% del total d'allistats, en la segona no arribaren ni al 20%.

⁶ AMGi. MA. 1649. *Die XXX Septembris...* f. 250v-251v.

⁷ AMGi. MA. 1649. *Concilium Generale*. 6 d'octubre, f. 262v-265. *Adjunctio Belli*. 6 d'octubre, f. 265-265v. *Cridas*, f. 265v-266. *Adjunctio Belli*. 11 d'octubre, f. 268-269v. *Adjunctio Belli*. 12 d'octubre, f. 284v-286. *Carta als consols d'Olot*. 16 d'octubre, f. 287v. *Adjunctio Belli*. 30 d'octubre, f. 292v-294v.

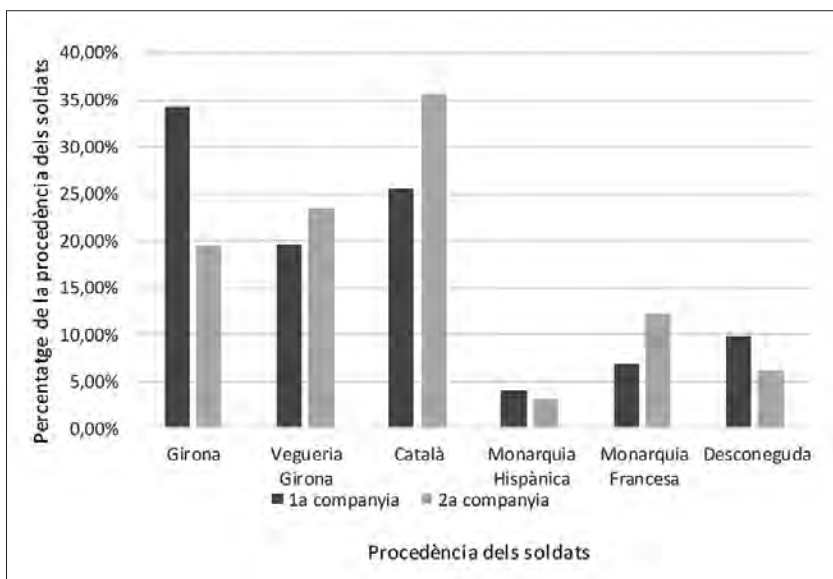
Gràfica núm. 2. Evolució del reclutament de la segona companyia. Font: Manual d'acords de 1649. Elaboració pròpia.

El saldo negatiu fou contrarestat per l'aportació de soldats per part de la vegueria gironina, la resta de Catalunya i per naturals procedents de la monarquia francesa. Esmentarem que, d'aquest darrer grup, quasi duplicaren els efectius que aportaren, ja que passaren de set soldats en la primera companyia a dotze en la segona (vegeu Gràfica núm. 3).

Si analitzem els oficis de les persones que s'allistaren en les dues unitats militars, observem certes diferències entre elles. Mentre que en la segona companyia quasi el 44% dels soldats provenien de quatre oficis (treballadors, sabaters, barreters i argenters); en la primera, l'espectre era molt més ampli, atès que les cinc primeres professions (ferrers, sastres, sabaters, blanquers i treballadors) no aportaren ni el 31% dels efectius. Afegim que en la segona companyia s'enrolaren tres donzells: els germans Esteve i Ramon Desprat, de Sant Esteve d'en Bas, i en Miquel Vilossa, de Corçà. A diferència dels altres soldats, aquests tres cobrarien un avantatge de 30 rals mensuals cadascun d'ells, fet que significava que percebrien el mateix salari que un cap d'esquadra. Cal anotar també que s'apuntaren en la segona companyia dos estudiants dels Estudis Generals de Girona: en Josep Laporta, d'Illa (el Rosselló) i en Mateu Vilardell (no queda clar si procedia de Maçanet de la Selva o de Vidreres, però, en tot cas, era de la vegueria de Girona).

Una altra diferència fou l'edat, ja que la mitjana pujà quasi dos anys respecte a la primera companyia i se situà en els 23,5 anys. Així mateix,

també observem una major amplitud en els extrems, perquè el més jove s'allistà amb 16 anys mentre que el més gran en tenia 52.⁸

Gràfica núm. 3. Procedència dels soldats de la primera i segona companyia. Font: Manual d'acords de 1649. Elaboració pròpia.

L'EXPERIÈNCIA MILITAR

No hi ha cap mena de dubte que tot responsable militar desitjava comptar amb un bon percentatge de veterans d'altres campanyes. Tanmateix, d'entrada, ja observem dues dificultats perquè la ràtio sigui alta. La primera seria la mitjana d'edat, entorn als 22 anys si considerem les dues companyies de forma agregada, cosa que és sinònim de joventut i, lògicament, de poca experiència militar (tot i que l'edat mínima per accedir a la milícia era els 16 anys). La segona va lligada a les dificultats del reclutament, puix que l'escàs interès a allistar-se és un bon indicatiu de la manca de "vocacions" guerreres o, si més no pels incentius oferts, tenint en compte els perills, no compensava arriscar la vida. Malgrat tot, sí que hi havia persones que es reenganxaven quan la municipalitat gironina aprovava aixecar una nova companyia.

⁸ AMGi. MA. 1649. *Aranzel y llista dels Soldats qui voluntariament han assentada plassa de baix la bandera de la Ciutat de Gerona en la segona companyia de cent homens...* 31 d'octubre, f. 299v-305.

Abans de continuar cal advertir, però, que tan sols s'ha pogut consultar dades de Girona i això vol dir que es podria donar el cas que algun militar hagués servit per a altres municipalitats o en el denominat Batalló català i que, per aquest motiu, tot i comptar amb un bagatge dins de la milícia, no se li computaria per desconèixer-ho. En aquesta situació es trobarien, per exemple, els soldats reclutats a l'entorn d'Olot, ja que desconeixem si comptaven amb experiència militar prèvia, excepte que ho manifestessin en el moment del reclutament o haguessin servit anteriorment en alguna bandera de la municipalitat gironina. Tenint en compte totes les consideracions exposades, i solament referint-nos a la tropa (exclosos tots els que tenien qualsevol graduació), dels 175 soldats que s'allistaren entre les dues companyies, tan sols n'hi havia tres que manifestaren que posseïen un recorregut previ en el món de les armes, fet que representava l'1,71% del total allistat. Curiosament, els tres els localitzem en la segona companyia.

No obstant això, en disposar de les llistes completes de les persones que s'enrolaren en les companyies que s'alçaren el 1646, 1649 i 1651, ens ha permès efectuar una anàlisi més acurada (vegeu Taula núm. 3).⁹ En primer lloc, dels 199 militars (soldats i comandaments) que formaren les dues companyies el 1649, el 19,60% eren veterans de la campanya de 1646. La proporció baixà cinc punts percentuals quan s'aixecà una nova companyia dos anys més tard. En segon lloc, dels cinc militars que s'enrolaren en les companyies que s'aixecaren el 1646, 1649 i 1651, cap d'ells promocionà. En un sentit molt estricte, un d'ells, l'Onofre Lorens no podia ascendir més, ja que era el capità d'una companyia, però la resta romangueren com a simples soldats. Tampoc tenim cap dada concloent que expliqués els motius de les promocions, puix tres individus foren ascendits el 1649 partint d'almenys una experiència prèvia, la de 1646, mentre que un altre ho fou el 1651 després d'haver participat en una de les companyies que s'aixecaren el 1649. Finalment, dos individus més pujaren en l'escalafó el 1651 sense haver participat en la companyia de 1649 i tan sols ens consta que s'enrolaren el 1646. Per contra, 41 soldats no promocionaren mai i, àdhuc, tenim el cas d'en Josep Coromines, que exercí el càrrec de cap d'esquadra el 1646 mentre que el 1649 serví com un simple soldat.

⁹ AMGi. MA. 1646. *Aranzel dels soldats [que] se van trobar realment effectius lo die que va partir la companyhia...* 21 de setembre, f. 228v-231v. *Entrega y apocha de la segona companyhia governada per lo capita Lorens.* 6 de novembre, f. 279-282v. MA. 1651. *Aranzel dels officials y soldats que effectivament parteixen de la present Ciutat de Gerona...* 23 d'agost, f. 321-323v.

Situació en l'escalafó	Núm. Persones
Romangueren com a soldats	41
Romangué com a sergent	1
Romangué com a capità	1
Romangué com a pagador	1
Romangué com a tambor	1
Soldats que ascendiren a cap d'esquadra	4
Soldat que ascendí a sergent	1
Cap d'esquadra que ascendí a sergent	1
Cap d'esquadra degradat a soldat	1

Taula núm. 3. Veterans de les companyies gironines (1646-1651) .Font: Manual d'acords de 1646, 1649 i 1651. Elaboració pròpia.

La migradesa de les dades no ens permet presentar unes conclusions clares, però sí una hipòtesi: Quan s'escollien els comandaments de la companyia, se solia escriure una frase idèntica, o molt similar, a la que trobem a finals de setembre de 1649: “*Item comentan a dit Sr. Capita la nominacio de cap desquadra fahedors. Advertint empero que axi mateix los Alferez y Sargentos son estats elegits a gust de dit Capita*”.¹⁰ Per tant, si tenim en compte que en els tres anys estudiats s'aixecaren cinc companyies (dues el 1646 i el 1649 i una el 1651), de les quals tres les comandà el capità Onofre Lorens (la segona de 1646, la primera de 1649 i la de 1651) no ens hauria d'estranyar gens que en algunes promocions ell les degué, si més no, influir. Així, l'Onofre Pagès i en Bernat Aleix, que serviren com a soldats el 1646, foren cap d'esquadra el primer el 1651, i sergent el segon el 1649. Una situació similar fou la degradació d'en Josep Coromines. Malauradament, no tenim explicacions prou convincents pels altres ascensos en l'escalafó de la companyia.

LES BAIXES

Una altra preocupació dels comandants militars eren les baixes, especialment les provinents de les desercions. Malauradament, de les dues companyies que sortiren el 1649, la primera, la que comandava el capità Onofre Lorens, no tenim la llista de les persones que foren baixa. Tan sols hi

¹⁰ AMGí. MA. 1649. *Adjunctio Belli*. 29 de setembre, f. 249-250.

ha una dada, i, àdhuc, imprecisa, ja que se'ns informa que faltaren entre 18 i 20 armes. Interpretem, però, que eren dels soldats que no retornaren, sia per defunció o deserció.¹¹ Per sort, sí que tenim dades molt precises dels desertors de la segona companyia, la que capitanejà Miquel Batlle i Agustí. Dels 98 homes que la integraven, entre soldats i comandament, en desertaren 19, xifra que representà el 19,39% dels efectius. En canvi, en la que s'envià el 1651, tot i mantenir una xifra similar de fugida, però ser molt més nombrosa, el percentatge quasi baixà a la meitat, ja que se situà en el 10,70%. Tanmateix, el que més interessa ara és la procedència dels soldats desertors i, curiosament, comprovem que no n'hi havia cap de Girona capital (vegeu Taula núm. 4).

Procedència	1649 (2a companyia)	1651
Girona	0	0
Vegueria de Girona	5	6
Catalunya	11	11
Monarquia hispànica	1	0
Monarquia francesa	2	1
Desconegut	0	2
TOTAL	19	20

Taula núm. 4. Procedència dels desertors . Font: Manual d'acords de 1649 i 1651. Elaboració pròpia.

Encara que molts soldats s'allistessin per la gratuïtat dels exàmens, considerem que hi havia un altre factor que evità que els soldats gironins fugissin. Així, comprovem que tots els desertors quan s'enrolaven informaren d'una residència relativament allunyada de la ciutat, fet que evidencia una manca d'arrelament a Girona. Lògicament, en aquesta situació era molt més senzill fugir ja que el perill de patir represàlies era quasi inexistent. Una manera, no del tot perfecta, per evitar les desercions era tenir un registre el més exhaustiu possible del soldat. No sempre es complia, però el 1649 hi havia una detallada descripció física (la gran majoria tenien la pell morena i eren corpulents) que solia posar especial èmfasi en els trets més distintius, com alguna malformació (coixesa, gepa...) o d'altres com la manca d'alguna dent, marques o senyals a la cara... A més, també se solia anotar a quina casa s'allotjava el futur soldat, especialment útil si l'individu no era gironí. En

¹¹ AMGi. MA. 1649. *Entrada de la companyia del capità Onofre Lorens*. 21 de desembre, f. 374.

canvi, si era de Girona, se solia indicar qui n'era el pare o quin ofici exercia. Per exemple, el soldat de la primera companyia Bartomeu Roquer era fill d'en Ridaure, que treballava a la resclosa.

De fet, però, res era cap garantia perquè, a tall d'exemple, el soldat de la segona companyia, en Joan Soler, francès que vivia a Torroella de Montgrí, fugí tot i tenir cert grau de coneixença amb el capità. D'aquella mateixa companyia fugí en Pau Fillol, de Rupit, a pesar de ser conegut per gran part d'aquesta. A vegades, la deserció es produïa perquè els soldats s'allistaven solament per la prima d'enrolament. Per evitar-ho, si se sabia que el soldat havia estat anteriorment integrant d'alguna unitat militar, havia de mostrar un document –anomenat patent–, en el qual declarava que ja no n'era membre. Precisament, el soldat Joan Raset, de la segona companyia, declarà que havia servit en el Batalló, però que llavors ja no hi estava inscrit, tal com mostrava el citat document. No obstant això, hi havia oportunitats per a la picaresca perquè sols a Girona hi hagué crides per aixecar sis companyies quasi simultàniament, de les quals dues eren de la municipalitat.¹²

LA MARXA DE LA COMPANYIA

El dia acordat per sortir la unitat militar s'efectuaven dos rituals de certa rellevància, com eren les entregues de la bandera i la companyia. Segons sembla, en el primer acte tan sols hi participaven els jurats i l'alferes, mentre que el segon seria més multitudinari, car també hi hauria integrants de la Junta de Guerra i, lògicament, el capità.¹³ Malgrat tot, el que més interessa és el document anomenat "aranzel" que era la llista amb tots els integrants de la companyia i que rebia el pagador.¹⁴ Hi trobem entre altres dades, els noms i cognoms de tots els militars, la graduació, el que percebia cadascun dels militars, si tenien avantatges o no, la població de procedència o l'ofici. Quan la municipalitat gironina enviava més d'una companyia, el pagador solia ser el mateix, simplement per estalviar despeses, però, alhora, era un bon sistema

¹² AMGi. MA. 1649. *Carta a Josep de Biure i Margarit*. 9 de novembre, f. 308v. Per les dades dels soldats, vegeu les notes 5, 8 i 9.

¹³ AMGi. MA. 1649. *Apocha de la bandera*. 4 d'octubre, f. 257. *Apocha de la companyia*. 4 d'octubre, f. 257. *Apocha de la bandera de la segona companyia de la p[re]sejnt Ciutat*. 31 d'octubre, f. 299-299v. *Apocha de la segona companyia*. 31 d'octubre, f. 299v.

¹⁴ Vegeu les notes 5 i 8.

per evitar que servissin en terços diferents. En el 1649, el càrrec recaigué en el gironí Miquel Vilar, encara que en els anys posteriors s'imposà que un oficial, habitualment el capità, exercís també les tasques de pagador a canvi d'una petita contraprestació econòmica. Qui exercia de pagador no tan sols rebia l'encàrrec de satisfer els salaris quan tocava, sinó que també era, per dir-ho d'una manera molt gràfica, els ulls i la boca de la municipalitat gironina en el teatre de guerra. Possiblement, per evitar certa discrecionalitat, el marc en què es movia el pagador estava delimitat per dos grans instruments:

El primer era el ja citat aranzel que solia contenir algunes instruccions, força genèriques, de com actuar en determinats casos, com les baixes de soldats (per mort, malaltia o deserció). Curiosament, el que primer se sol·licitava era que calia resguardar l'arma del soldat que ja no servia en la companyia. Després, si calia, es cobriria la pèrdua amb la recluta d'un nou integrant en el lloc que operava la companyia.

La segona font d'informació era la missiva directa entre el pagador i les autoritats municipals. De fet, aquestes darreres solien demanar-ho si el pagador no ho efectuava per voluntat pròpia.¹⁵ Dintre de l'àmplia casuística que podem trobar, ressaltarem dues grans preocupacions, una per part dels pagadors i l'altre per part dels jurats gironins. Mentre que pels primers la manca de recursos econòmics els representava un veritable maldecap, pels jurats gironins era fonamental conèixer quants integrants de la companyia continuaven dempeus, ja que tan sols volien pagar els que realment eren efectius. No només això, sinó que també volien evitar que la companyia estigués massa exposada en el front de guerra, especialment si aquesta s'havia aixecat amb soldats procedents de les confraries quan se'ls obligava a efectuar el servei d'armes.

Tornant a les preocupacions econòmiques dels pagadors, enviar una companyia a lluitar representava un enorme esforç financer per a les municipalitats, ja que les despeses eren molt grans. Segons el manual d'acords, la municipalitat gironina pagà 6.532 lliures 12 sous i 3 diners per sostenir les dues companyies mentre estaven alçades. A més, caldria afegir-hi 40 lliures i 16 sous en concepte de lloguer de cavalcadures.¹⁶ Ens podem preguntar quin

¹⁵ AMGi. MA. 1649. *Carta dels Senyors Jurats enviada a Miquel Vilar, Pagador de la Ciutat de Gerona*. 11 d'octubre, f. 284v.

¹⁶ AMGi. MA. 1649. *Adjunctio Belli*. 3 d'octubre, f. 253-254. *Adjunctio Belli*. 11 d'octubre, f. 268-269v. *Adjunctio Belli*. 15 d'octubre, f. 286-286v. *Ordinatio...* 22 d'octubre, f. 603. *Ordinatio...* 1 de novembre, f. 305-305v. *Ordinatio...* 8 de novembre, f. 309v-310. *Ordinatio...* 15 de novembre, f. 311v-312.

esforç financer representava a la municipalitat haver de pagar aquests imports per sostenir dues companyies. Malauradament, no podem respondre la qüestió amb dades de 1649, però sí que en podem efectuar una aproximació, atès que disposem de les de dos anys abans. A mitjan 1647, el Consell General efectuà una exhaustiva anàlisi dels ingressos i despeses d'aquell any per determinar l'origen dels problemes financers que arrossegava des de feia molt de temps. Així, les entrades sumaven 13.016 lliures mentre que les sortides s'enfilaven fins a les 20.326 lliures. D'aquestes, però, 8.766 lliures corresponien a conceptes relacionats amb la guerra, com, per exemple, les 6.000 lliures que contribuïen en el sosteniment del Batalló. Per tant, la diferència entre els ingressos i les despeses generà tan sols aquell any un dèficit de 7.309 lliures atribuïble a les despeses que provocava la Guerra dels Segadors.

Els mitjans més habituals per obtenir recursos extres eren via endeutament (censals), augment de les imposicions (a la carn, al vi, al glaç...), a l'encunyació de moneda... En el nostre cas, tenim documentats censals per valor de 5.504 lliures que representaren quasi el 85% de la despesa en l'enviament de les dues companyies. El resultat fou un endeutament tan important que la municipalitat gironina tingué molts problemes per gestionar-lo. Simplement, a tall d'exemple, la quitació d'un dels censals que s'agafaren llavors, amb un nominal de 3.133 lliures i 6 sous, es produí el 1739... o sigui, noranta anys més tard! Mentre no s'amortí el censal, la pensió acordada fou de 156 lliures 11 sous i 3 diners l'any.¹⁷

Normalment, el pagador marxava de Girona amb una considerable quantitat en efectiu: 1.700 lliures quan sortí amb la primera companyia a principis d'octubre, tot i que els diners s'acabaven de pressa. Llavors, la municipalitat enviava una lletra a Barcelona, mitjançant el concurs dels mercaders gironins Rafel i Jaume Camps, i el pagador havia de recollir els diners a casa del mercader Josep Borrell. Tanmateix, hi havia un cost que oscil·là en el temps, ja que per la primera lletra, de 1.000 lliures, es pagà 20 lliures mentre que per la segona, del mateix import, la despesa fou la meitat. L'avantatge, però, era que en Josep Borrell els avançava els imports, tal com especificaren els jurats gironins en emetre l'ordre de pagament, ja que “dit

¹⁷ AMGi. MA. 1647. *Concilium Generale*. 10 de juliol, f. 199-221. MA. 1649. *Censuale*... f. 269v-275v. *Censuale*... f. 277-283. *Carta dels jurats a Rafel Cerda*. 13 de desembre, f. 364. Per la fabricació de monedes: M. CRUSAFONT: *Història de la moneda de la guerra dels Segadors*. Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics-Institut d'Estudis Catalans. 2001, p. 127-130.

*Borrell se ha de retenir la quantitat que tinga donada a V. M [el capità Miquel Batlle] y lo que haja donat a dit Vilar”.*¹⁸

L'ARMAMENT DE LES COMPANYIES

Un altre aspecte fonamental era l'armament de la companyia i en recalquem la importància per dos motius. En primer lloc, perquè estem en un període de transició en el qual hi ha companyies que serveixen íntegrament amb armes de foc i d'altres que encara mantenen un percentatge de soldats amb armes blanques. En el cas que ens ocupa, les dues companyies s'armaren solament amb armes de foc, ja que només es repartiren mosquets i arcabussos. Precisament, la proporció entre les citades armes de foc és l'altre aspecte essencial. Malauradament, solament tenim dades de la primera companyia i, encara, de forma parcial perquè part d'aquestes s'han esborrat (vegeu Taula núm. 5). Amb aquesta informació tan migrada, sols ens permet aventurar que el percentatge d'ús entre les dues armes fou relativament similar, tot i que l'arcabús finalment s'imposà, possiblement per la facilitat d'ús.¹⁹

Arma	Núm. soldats	Proporció
Arcabús	38	40,43%
Mosquet	42	44,68%
Desconeguda	14	14,89%
TOTAL	94	100,00%

Taula núm. 5. Armament de la primera companyia . Font: Manual d'acords de 1649. Elaboració pròpia.

LA PARTICIPACIÓ GIRONINA EN LA CAMPANYA DE 1649

El 4 d'octubre sortí la primera companyia en direcció a Igualada, ja que aquell era el punt de concentració de les tropes franco-catalanes. Tanmateix,

¹⁸ AMGi. MA. 1649. *Carta al capità Miquel Batlle*. 8 de novembre, f. 309v. *Ordinatio...* 8 de novembre, f. 309v-310. *Ordinatio...* 15 de novembre, f. 311v-312.

¹⁹ Vegeu les notes 5 i 8. Per l'evolució de l'armament de les companyies: M. GUITART: *Guerra i fortificació...*, p. 467-470.

ens consta que a partir de mitjan mes estava guarnint Castelldefels, car la por era que els espanyols efectuessin una ràtzia contra alguna població de la costa. Precisament, aquest temor fou el que motivà que finalment també sortís la segona companyia perquè, en realitat, el perill ja havia passat. Pocs dies més tard de la sortida de la segona companyia, arribaren a Girona avisos que un possible objectiu dels espanyols era Blanes. Davant d'aquesta situació de perill, els jurats gironins sol·licitaren a Josep de Margarit i Biure, governador de Catalunya, que ordenés el retorn de les dues companyies perquè Girona era buida d'homes per les moltes lleves que s'havien fet recentment. Malgrat que el perill espanyol es diluïa, l'ordre perquè tornessin les dues companyies no arribà fins al 20 de novembre. Ara bé, i sense que hi hagués un motiu aparent, la companyia del capità Onofre Lorens fou enviada a guarnir Flix.

A part de l'increment del cost que representà que s'allargués el servei, un problema afegit fou la negativa del pagador d'auxiliar-la econòmicament per l'evident perill que hi havia en aquella zona. Llavors, els jurats gironins es mobilitzaren per fer-la retornar immediatament, atès que preveïen greus dificultats en futures mobilitzacions. Tant del cantó de les incerteses bèl·liques en què es podrien involucrar els soldats gironins, com pel fet que un percentatge força important dels integrants tenien persones al càrrec, com dona, fills, pares... Finalment, l'ordre de retorn arribà a principis de desembre, però amb una sorpresa: el capità Onofre Lorens havia sol·licitat guarnir Flix per retrobar-se amb el seu germà. Tot i els retrets que rebé l'Onofre Lorens per part dels jurats gironins, no ens consta cap represàlia per la seva actitud. Àdhuc, quan el 1651 s'aixecà una nova companyia, el capità escollit fou ell.²⁰ Com a recapitulació, la primera companyia serví dos mesos i mig mentre que la segona amb prou feines arribà al mes el temps que fou alçada.²¹

²⁰ AMGi. MA. 1649. *Apocha...* 4 d'octubre, f. 257. *Carta al capità Onofre Lorens*. 15 d'octubre, f. 286v-287. *Concilium Generale*. 7 de novembre, f. 306v-309v. *Carta a Jaume Bru*. 17 de novembre, f. 315v. *Carta als consellers de Barcelona*. 20 de novembre, f. 325bis. *Carta a Josep de Biure i Margarit*. 20 de novembre, f. 325bis-325bisv. *Carta a Jaume Bru*. 22 de novembre, f. 325bisv-326. *Carta a Josep de Biure i de Margarit*. 26 de novembre, f. 340-340v. *Carta a Jaume Bru*. 6 de desembre, f. 353v-354. *Carta al capità Onofre Lorens*. 10 de desembre, f. 354v-355.

²¹ AMGi. MA. 1649. *Nota*. 28 de novembre, f. 342-342v. *Entrada de la companyia del capità Onofre Lorens*. 21 de desembre, f. 374.

LA RECOMPENSA

Per gaudir de l'exempció del cost de l'examen per accedir a la confraria, calia complir amb les següents condicions: enrolar-se a la companyia, efectuar tot el servei, tornar a Girona i, molt important, entregar l'arma que la municipalitat els havia deixat quan s'allistaren. Malauradament, tan sols tenim aquesta informació dels que s'incorporaren a la segona companyia, que eren 90 homes. Si n'excloem els oficials, patges i tambor, els 71 restants compliren amb els requeriments, mentre que els 19 desertors foren exclosos expressament d'aquest avantatge.

Curiosament, tan sols ens consta que un únic soldat, en Joan Busquets, que serví en la primera companyia, la que manà el capità Onofre Lorens, sol·licità la gratuïtat dels exàmens per accedir a la confraria "*dels adroguers, sucrers y candelers de cera*". En el seu cas, ell superà la prova durant l'abril de 1650, però la cosa es complicà més, perquè durant el pic de l'epidèmia d'aquell any, els jurats gironins li demanaren que no marxés i s'ocupés de la botiga del seu mestre, en Pere Camos. La contrapartida era que li permetrien obrir una botiga i obtenir el grau de mestre sense haver de superar cap examen.²²

[Recepció de l'article: 25-1-2022]

[Acceptació de l'article: 25-5-2022]

²² AMGi. MA. 1650. *Comparatio pro Joanne Busquets*. 2 de desembre, f. 347v-352v.